

ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО В СУЧАСНІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті розглянуто роль індивідуума як суб'єкта суспільних відносин у контексті взаємодії мовних та позамовних чинників у розвитку сучасної мовної картини світу. Необхідність розвитку кожної національної мови є головним чинником існування людської спільноти в глобальному вимірі, в її збагаченні духовного та культурного світу.

Ключові слова: мовні чинники, позамовні чинники, мовна картина світу.

В статье рассмотрена роль индивидуума как объекта общественных отношений в контексте взаимодействия языковых и неязыковых факторов в развитии современной языковой картины мира. Необходимость развития каждого национального языка является главным мотивом существования человеческой общности в глобальном измерении, в обогащении ее духовного и культурного мира.

Ключевые слова: языковые факторы, внеязыковые факторы, языковая картина мира.

The article deals with the role of person as the subject of social relations in the context by the interaction of the linguistically and extra linguistically factors for the development of modern language image. Therefore, it is necessary to develop national languages, which are one of the principal factors of the existence of human society by the process of globalization of the world system.

Key words: linguistically factors, extra linguistically factors, modern language image.

"Глобалізація", "інтернаціоналізація" – слова-поняття, які чуємо, читаємо, використовуємо у своєму мовленні майже щодня і які, з одного боку, є всім зрозумілими і, водночас, містять якийсь потаємний зміст, у якому науковці на сучасному етапі розвитку суспільства та мовних картин світу вбачають значеннєвий внутрішній розвиток, умотивований, здебільшого, впливом позамовних чинників. А оскільки "процеси глобальної інтеграції існували упродовж усієї писемної історії людства" [9, с.9], то вони, безперечно, були спроможні тією чи іншою мірою безпосередньо чи опосередковано впливати на розвиток суспільства. Філософсько-психологічна проблема адаптації суспільних явищ та їх функціонування у житті людини існує в дійсності за допомогою слова, у поєднанні мовних та позамовних чинників впливу, діалектичної єдності сутності і явища процесу адаптації, необхідного і випадкового в ньому.

Людина і суспільство – нерозривна єдність існуючого життя на землі. Взаємозв'язок цих двох понять досліджувався, аналізувався упродовж усього часу існування людської думки. Людина – суспільна істота, продукт і суб'єкт трудової діяльності, культури – є вищим ступенем розвитку живих організмів. Суспільство – узагальнена система зв'язків та відносин між людьми, що сформувалася у процесі їх життєдіяльності. Людина і суспільство як єдине ціле у цьому процесі створює і розвиває матеріальну та духовну культуру у формі системи людських соціальних та моральних цінностей, способів передачі набутого досвіду від покоління до покоління у межах однієї родини і всього суспільства взагалі. Людина своїми вчинками, своїм відношенням до собі подібних *homo sapiens* демонструє не тільки свою освіченість, культуру, вона спроможна впливати на поведінку та життя інших. Людина входить до тріади важливих чинників функціонування життя на Землі, які є відомими у сучасній науці як духовні геофактори – людство, суспільство, індивідуум. Тому метою дослідження є аналіз значного впливу глобалізаційних процесів на сучасне життя всієї спільноти людей і кожного індивідуума зокрема, що обумовлено його індивідуальною діяльністю та дієвкістю в колективі, відповідно індивідуальною та колективною свідомістю. Глобалізаційні процеси демонструють також свої позитивні тенденції розвитку культурних та мовних контактів між людьми. Особливо, цьому сприяє сучасний швидкий доступ передачі та обробки інформації за допомогою сучасних комунікаційних технологій. Такі процеси сприяють розвитку демократизації сучасних суспільств завдяки різноманітним контактам між людьми, обміну досвідом. Еконо-

мічні відносини набули зовсім іншого виміру, демонструючи як позитивні тенденції, так і негативні.

Так звані позамовні чинники суттєво впливають на життєдіяльність сучасної людини, створюють атмосферу змінних явищ у мові та так, що час від часу аж дух перехоплює. Такі швидкоплинні зміни у будь-якій мові потребують ґрунтовних досліджень мовознавцями, тобто – миттєвого реагування у формі "прогнозу", особливо стосовно наслідків цих змін для майбутнього стану та розвитку мови, оскільки будь-яка швидкоплинність еволюції мовних явищ перетинається з так званими "консервативними", або сталими, явищами, що викликає протиріччя інколи у формі та змісті функціонування тих або інших мовних одиниць: їх невідповідність мовним явищам тієї або іншої мови, невідповідність їх вживання, у створенні шаблонів, чи штампів, у мові, неадекватне використання останніх. А таке штампування слів, словосполучень та речень є особливо небезпечними для носіїв рідної мови. Коли всі говорять однаково, то складається враження щодо мови, створеної штучно – "насадженої зверху", а не щодо рідної мови, відомої ще з материнської коліски. І коли чуєш, що потрібно говорити лише ось так, а не так, як тобі підказує свідомість, то таке штампування викликає не лише відразу, а й відчуття того, що ця мова не є твоєю рідною мовою і відчуття того, що відсутня культура мови у тих, хто вчить тебе так говорити, що ця мова не є їх рідною мовою, що не так їх навчали і в школі, і в університетах, що це є здебільшого впливом отих позамовних явищ розвитку сучасного суспільства з негативним відтінком і, як не парадоксально, при участі тобі подібних, тобто – таких же *homo sapiens* у певному соціумі та в суспільстві в цілому. І цього впливу або не хочуть просто помічати, тому що так, принаймні, легше жити, або ж, як завжди, є зацікавлені індивідууми (*das Wirken der unsichtbaren Hand* [11, с.87]; *invisible-hand-Erklärungen* [11, с.95], для яких спрощення у вживанні тих або інших мовних одиниць (здайте твердження мовознавців щодо так званих "бідніших" та "багатших" мовних систем у своєму розвитку – Н.М.) призводить до уніфікації (зведення чогось до єдиної форми, системи [6, с.856]) мови та людського мовлення. А уніфікація стирає грані індивідуальності будь-якого денотата, не говорячи вже про особистість, мова якої виокремлює її від інших номінованих денотатів матеріального буття. Уніфікація як процес і як стан – парадоксальність існування та боротьби протилежностей у естві цього поняття – може спричинити односторонність розвитку мовних явищ, що призведе до збідніння будь-якої мови, до анахронізму її існування. Адже мовні одиниці, систематизовані та

структуровані в лексикографічних джерелах, у лексиці, граматиці, у їх текстових інтерпретаціях, є вже уніфікованими. Вони можуть або далі розвиватися, або ж залишатися лише надбанням зафіксованих джерел, тобто вживатися або не вживатися у мовленні людини, яка як суспільна істота робить вибір. Якщо ж на такий вибір людини постійно здійснюється тиск різними засобами, то упродовж певного проміжку часу (рано чи пізно) цей процес вибору припиняється, і людина зупиняється лише на одному варіанті використання у мовленні існуючої мовної одиниці. Мовлення людини – "вислів, якої виникає як наслідок індивідуальної діяльності, але закріплюється тільки тоді, коли він до вподоби іншим, коли вони його приймають і повторюють" [1, с.89] – стає надбанням колективної свідомості, яка це мовлення розвиває, збагачує передає у формі безперервного руху. Тому проти "негативної уніфікації – уніфікувати уніфіковане" у будь-якій мові можна досягти успіху лише за допомогою суб'єктів колективної свідомості, тобто колективної діяльності.

Картину сучасного світу можна ще охарактеризувати двома взаємопротилежними тенденціями його розвитку: рухом до єдності та пошуком самосвідомості індивідуума цього соціуму. Що ж стосується розвитку мовної картини світу, то оцей вплив "невидимих акторів" сучасної мовної глобальної політики має і своїх прибічників, і своїх противників [4, с.3-62; 74-78]. Науковці усього світу, особливо мовознавці та філософи, упродовж своєї дослідницької діяльності намагалися не тільки проаналізувати стан різних мов, а й сформулювати думку відносно ролі кожної мови в житті народу, в житті кожної людини. Будь-яка мова і будь-яке суспільство становлять нерозривну єдність двох явищ, нерозривно пов'язаних між собою як часткове і загальне, як невід'ємна сторона й одна з обов'язкових ознак цілої суспільної системи в її безперервному функціонуванні. Відповідно, щоб функціонувало будь-яке суспільство потрібно, щоб функціонувала його мова. Інакше, таке суспільство приречене на загибель. Тому питання "збереження етнічної мови, мови материнської, вивчення інших мов, які б допомагали людині вільно відчувати себе у сучасному суспільстві" [4, с.61] є актуальними проблемами суспільства у глобальному вимірі. Мабуть, сучасним науковцям *необхідно проаналізувати соціолінгвістичний аспект глобалізаційних процесів у мовній картині світу*, оскільки "глобалізація світових процесів сприяє взаємодії і зближенню концептуальних і мовних картин світу. Кількісні зміни, що виникають внаслідок взаємопроникнення та запозичення культурних елементів можуть викликати якісні зрушення як у концептуальній, так і у мовній картинах світу... Ці процеси не можуть призвести до їхнього повного нівелювання. Інакше кажучи, навряд чи людство колись користуватиметься лише однією мовою" [4, 6].

Отже, сучасна мовна картина світу перебуває на шляху в пошуках "єдиної" мови. Вважається, що через декілька років велика кількість людей – чверть усього світового населення – буде розмовляти англійською, хоча зараз така ж кількість людей уже розмовляє рідною мовою – китайською. Прибічники тенденції виступають за світову "англомунізацію" людства. І як вони вважають, уніфікація та стандартизація в мовному питанні приведе до спрощеної форми спілкування між людьми. Їм буде легше порозумітися. Проте вони не враховують відомий науковий факт – *думас ж людина рідною мовою*. А думки не можна стандартизувати та уніфікувати. Можна вивчити іноземну мову, як це і роблять: слова, словосполучення, набір певних фраз, але їх сприйняття, засвоєння відбувається здебільшого за

допомогою рідної мови. Людина автоматично у підсвідомості трансформує мовні форми іноземною мовою у прийняті мовні форми рідної мови, намагаючись надати їм змісту – рідною мовою.

Велика кількість мовознавців є противниками процесу "англомунізації", оскільки, як уже зазначалося, вони досліджували і досліджують сучасний розвиток їхньої рідної мови. Можливо, відкрито про це і не пишуть, проте, якщо перечитати наукові праці, то простежується тенденція розвитку наукової думки щодо збагачення рідної мови кожного народу, розвитку мови за допомогою власних та запозичених мовних засобів. Тому що, "існуюча дефініція англійського мовного імперіалізму (*English linguistic imperialism*) в домінуючій позиції англійської мови (*the dominance of English*) стверджує та зберігає створення і безперервне відтворення структурних та культурних відмінностей (розрізень) між англійською мовою відносно інших мов" [13, с.47]. Ось таке насадження однієї мови світовій спільноті відбувається, на думку англійського науковця Р. Філіпсона, в структурному розвитку кожного суспільства через різні установи та заклади (*institution*), за рахунок розподілу фінансів (*financial allocation*), а в культурному плані – через відносини між людьми (*attitudes*) та функціонування і запровадження педагогічних принципів (*pedagogic principles*), тобто відбувається насадження однієї мови іншим народам під впливом, насамперед, позамовних чинників. А протидія цьому явищу формується на засадах рідної мови, власної культури у системі людських цінностей, життєвого досвіду та звичаєвого навчального процесу тієї або іншої країни, тобто формується і здійснюється на засадах власне культурних традицій кожної країни [10, 11].

Сучасний стан розвитку мовних та концептуальних картин світу, пов'язаних з глобалізацією, демонструє важливу роль *охоронної* функції мови [7, с.30], яка відіграла дуже важливу роль у процесі збереження великої кількості світових мов. На будь-якому етапі розвитку мови як суспільного явища вона може бути суспільно-історичною нормою, що формує суспільне буття та суспільну свідомість – основні взаємодіючі сфери матеріального та духовного життя суспільства, тобто базу та надбудову. А оскільки ці поняття перебувають у стані взаємозалежності, то мова людини здійснює головну охоронну функцію культури носія мови опосередковано (індивідуума) та етносу (колективу) безпосередньо. Прикладом цього може послужити історичний розвиток України, що, значною мірою, вплинув на функціонування та поширеність української мови навіть на її власних теренах в минулому та тепер.

Незважаючи на негативні чинники історичного розвитку, етнічний український народ зміг зберегти свою мову на побутовому рівні, у фольклорному надбанні народу, в художній літературі, а отже, і свою культуру, створивши внаслідок історичного процесу розвитку людства на теренах європейського простору власну українську державу, мовою якої, згідно Основного закону держави (ст. 10), – є українська. Так, мова етносу охороняла і зберегла цілий народ з його багатовікової історією, багатою культурною і науковою спадщиною та народними традиціями. Так, як прийнято говорити, прогресивні особистості (на цьому прикладі можна показати роль кожної особистості в розвитку суспільства – Н.М.), які були за походженням українцями, росіянами, поляками, білорусами, литовцями і т.д. намагалися на папері увіковічити співучу українську мову, пропагувати її на території царської Росії, незважаючи на цілковите нехтування української мови та, взагалі, існування українського люду, бо з різних указів-заборон звучало – не-

має такої мови, немає людей, які нею розмовляють, немає для кого писати. *Світова наука ще не дослідила цей факт, не подала наукову дефініцію цього явища стосовно українського народу, стосовно його рідної мови.* Тому що, те що робили чиновники царської Росії, а згодом і радянської влади з українською мовою (дуже цікавий факт у розвитку історії людства – знищення власної мови, знищення власного народу руками ж самих етнічних українців – Н.М.) не досліджено, не визначено в минулій та теперішній науковій світовій думці. А така дефініція історичного розвитку українського народу може слугувати для всього людства прикладом, або ще краще сказати – уроком, того, як не можна "індивідуальний", або власний, розвиток одного суспільства трансформувати в загальний розвиток цілої низки суспільств, тому що два поняття "індивідуальне" та "загальне", або "глобалізаційне", як наукові поняття тенденційного розвитку суспільства мають ознаки взаємодії та протиріч, причинність яких зумовлена соціальною діяльністю індивідуума, найбільшою мірою, остання залежить від виховання, від психологічного та морального стану цього індивідуума, його освіченості та культури. Взагалі, можна образно сказати, залежить від того, як цей індивідуум засвоїв та усвідомив – *"что такое хорошо, что такое плохо"* (В. Маяковський). Але оскільки ті ж самі індивідууми засвоєне та усвідомлене постійно порушують, прикриваючись гаслом заради добробуту людства, а насправді, заради себе, тобто – заради задоволення власних інтересів і потреб (як примітивний, тобто початковий, проте, як бачимо, основний закон економіки, який поступово переходить у глобальну формулу – захист власних національних інтересів на державному, або суспільному, рівні – Н.М.), тому це ж людство зазнає моральних та фізичних втрат (війни, епідемії, кризи) у світовому масштабі, оскільки знаходяться так звані "провидці", які постійно здійснюють під гаслом – робити потрібно лише так, а не інакше – психологічний тиск на людство щодо майбутнього розвитку з метою власної популяризації та втілення в життя основних концепцій того ж економічного закону, який був еволюційним на початковому етапі розвитку суспільства і який матеріалізувався, або втілювався, у негативізм як ситуативну реакцію, обумовлену потребою суб'єкта в самоствердженні, захисті свого "Я", а також є наслідком егоїзму й відчуження від інтересів інших людей. Таким суб'єктом виступає сьогодні суспільство, яке, захищаючи інтереси своїх індивідуумів, нехтує інтересами індивідуумів іншого суспільства, наприклад у мовному питанні.

"Глобалізаційні" явища культурного плану, які в XIX ст. простежувалися в Росії, коли на європейських теренах відбувалися зовсім протилежні явища – усвідомлена націоналізація кожного народу, або *самоствердження*, – призвели до ствердження та політичного впровадження так званого "великодержавного російського шовінізму" – зверхності одного народу в усіх аспектах його розвитку відносно інших народів. Наслідки такої політики соціуми та індивідууми цих країн відчували і до цього часу. Високий економічний, як основа, чи базис, стан функціонування кожного народу європейських країн і нидіння колишніх народів, які входили спочатку до складу самодержавної Росії, а потім під лозунгом нібито "кращої долі чи кращого майбуття" до складу Радянського Союзу – "тюрми народів". Тому боротьба окремих особистостей у XIX ст. за виживання рідної української мови варта уваги теперішніх поколінь. Ці особистості натхненно боролися рідну мову. Дуже вражає лист Г. Квітки-Основ'яненки до М. Максимовича, в якому він пише: "Ми повинні присоромити і змусити замовкнути людей з чудним поняттям, які гласно пропові-

дують, що не можна тією мовою писати, якою 10 міл. говорять, яка має свою силу, свої красоти, непоясними іншою мовою свої звороти, гумор, іронію і все так, як у гарної мови". Ймовірно, це була відповідь українського письменника на численні докори, які лунали, що "...нам здається зовсім непотрібною забаганкою писати по-малоросійському цілі книжки... *Навіщо і для чого? Створити окрему літературу малоросійську неможливо, і для кого її писати?..* Чи не краще б шановному Грицькові (мається на увазі Квітка-Основ'яненко) та іншим його обдарованим землякам *писати багатом, прекрасною, звучною мовою російською, аніж спотвореним і негарним обласним наріччям її?*" Ось такі слова були надруковані в часопису "Сын отечества" (1838) [3, с.64]. Важко сказати, прочитавши оці слова; потрібно робити якийсь коментар чи просто залишити так – на самостійне усвідомлення їх реципієнтом. Чи може, доречно, перераховувати факти про те, як хотіли знищити мову цілого народу?

Факт XVIII ст., коли об'єднавчі зусилля Петра I та його політика створення "єдиного і невідомого отечества" стирали з лиця землі села та знищували людей, свідчить про уніфікацію, тобто глобалізацію, на окремо взятій території, а про її наслідки можемо вже зробити висновки самостійно. Так, київська друкарня у 1721 р. була підпорядкована синодові, який видав указ щодо заборони існування будь-яких інших наріч на території російської імперії чи інакомислячих думок: "а...інших ніяких книг, ні колишніх, ні нових, не об'явивши про них в духовній колегії, – в тих монастирях не друкувати і, крім того, звіряти книги з великоруським друком, аби ніякої різниці й окремого наріччя в них не було" [3, с.61].

Факт XIX ст. "В одному з листів Б. Грінченко розповідає вражаючий факт: цензура повернула йому рукопис "Байок" Л. Глібова і збірки "Народні прислів'я та приказки". Один і той же цензор на збірці байок Глібова написав: "Напечатанию не подлежит, поскольку подобная книга есть в литературе русской – басни Крылова". На збірці ж народних прислів'їв і приказок написав присуд, що повністю заперечує логіку першого: "Напечатанию не подлежит, поскольку подобного рода книги нет в литературе русской, а это доказывает оригинальность малорусской" [8, с.11-12]. Як бачимо, друкувати заборонялося все, що могло ствердити неповторність, самобутність, оригінальність української літератури та національної думки.

Факт з середини XX ст. О. Довженко писав у своєму щоденнику: "А найголовніше, щоб наша трибуна перестала нарешті бути замороженим гоголівським місцем, на якому трава не росте, а росте часом таке, що й чорт не розбере...Написати... про долю і характеристику народу, що протягом століть *втрачає свою верхівку інтелектуальну, що кидала його з різних причин і діяла на користь культури польської, руської, лишаючи свій народ темним і немичним в розумінні передової культури. Про відсутність вірності, про легку асиміляцію і безбатьківщину. Про байдужість до своєї старовини й історії. Витравлювання українського... В ім'я чого? За чією заборону?* Про безбаченків, і лакуз; і дурників убогих, і про холодних боягузів з замками на душевних вікнах і дверях" [2, с.29; 31].

Факт XXI ст. Зайшовши на сайт www.goethe.de (червень 2009 р.) [14], можна знайти рубрику про те, як німецький уряд тривалий час провадить політику популяризації німецької мови, культури у всьому світі і т.д. Ось там є рубрика "Сприяння перекладу". Переглядаючи яку, розуміємо, що твори, написані німецькою мовою, перекладаються багатьма мовами світу, стають надбанням перекладної літератури інших народів. Здійс-

нюються такі переклади й українською мовою. *Проте... мова перекладу, зазначена там – російська?! А тепер, нехай шановний реципієнт використовує свою мислеоформлювальну функцію індивідуума (Не існує, напевне, країни Україна; не існує, мабуть, і мови народу такої країни)! Попрацювати цю функцію можуть заставити багато фактів сьогодення. Наприклад, коли купують газети, журнали та іншу друковану продукцію в кіосках та книжкових магазинах! З телеекранів на нас споглядають картини, як народні обранці читають ту ж саму продукцію лише іноземною мовою! Сучасні майстри слова здебільшого популяризують свої витвори за кордоном, посилаючись на те, що книгодрукування у нас дуже витратне! Порівняймо: в Німеччині друкується німецькою мовою 28% книжкової продукції всього світу (тобто, кожна десята книга у світі – Н.М.), незважаючи на те, що відповідь на запитання: що таке Інтернет? – німці знають приблизно з середини 90-х років і те, що три чверті світової кореспонденції, 80% електронної пошти в Інтернеті зараз ведеться англійською! Ми, усі, ще зі шкільної парти "навіки" завчили слова з поеми Тараса Шевченка (дяка вчителів української мови та літератури) – "кажуть німці...". Однак не хочемо ні в кого нічого вчитися, пливемо в країні мрій за течією і невідомо кому за це дякувати (мабуть, тим же одиницям матеріального світу, за які людство гине здавна). Забули слова того ж Шевченка: "Чужого навчайтеся і свого не цурайтеся!" Тому інколи з'являється думка, як би ж охоронна функція мови як термін загального мовознавства з фактичного світу інших етносів трансформувалася у "гіпотетичний" мовний світ українського етносу!*

Проаналізувавши ці факти, можна стверджувати, що сучасна глобалізаційна "невидима" політика світового масштабу в мовному ракурсі нагадує політику русифікації на території колишнього Радянського Союзу. Безапеляційне нав'язування вивчення та використання лише однієї іноземної мови відносно інших мов може бути шкідливим у майбутньому для всього людства. Такий процес стирає індивідуальні ознаки кожної людини у її власному світі і, а ще страшніше з моральної точки зору, ідентичність всього народу. Такий процес знищує культуру кожного етносу на Землі, нав'язуючи так звану космополітичну субкультуру, "батьки" якої отримують великі матеріальні статки, а людський індивід бідніє матеріально, морально та духовно.

Слід зазначити, що охоронна функція мови у сучасному світі є актуальною не лише для української мови. Наприклад, з практики перекладу на конференціях від Мехтхільд Івон [12, с.83], яка зазначає, що перекладач намагається "розшифрувати", тобто зрозуміти інформацію, подану автором, мовою, яка не є його рідною і яка викликає як у автора, так і в перекладача певні труднощі у забезпеченні роботи конференції. Труднощі у роботі перекладача, який виконує великий обсяг роботи, спричинений тим, що робочою мовою конференції частіше всього визначають одну мову, а не кожен автор може оформлювати різні необхідні документи цієї мовою. Тобто, сучасні вимоги проведення тієї або іншої конференції демонструють процес уніфікації в мовному плані, що викликає у більшості випадків великі психологічні труднощі, особливо, з боку учасників конференції та спричинює труднощі у професійній діяльності перекладача. Процес уніфікації у виборі робочої мови на конференції спричинений, насамперед, принципом заощадження коштів, зменшенням витрат на оплату праці перекладачів. Європейські інтеграційні процеси, наголошує Ірене Мюлдорф [12, с.57], спростили не лише мову фінансової та банківської сфери в Європі, а й значно "європеїзували", або "принесли в жертву" німецьку,

англійську та інші мови на європейських теренах. Перекладач зазначає, що, з одного боку, цей процес уніфікації сприяє покращенню процесу "розуміння", тобто, сприйняття іноземної мови одним з учасників чи групою учасників комунікації; з іншого боку, цей процес загрожує будь-якій мові збіднінням та відчуженістю.

І якщо кожен індивідуум суспільства, зазначимо – не мовознавець і не вчитель мови, – відноситься байдуже до таких змін на сучасному етапі розвитку суспільних відносин, то фахівці мають бити на сполох, тому що ці інколи невідворотні процеси мовного розвитку суспільства приведуть його основний продукт – людину – до деградації (лат. *degradatio* – *зниження*). А цей стан можна охарактеризувати так: людина втрачає свої риси індивідуальності, що може наштотхнути на думку, а чи не буде людина в майбутньому отим роботом технологічних процесів, якого так майстерно вперше у світовій літературі змалював американський фантаст Айзік Азімов, і на які споглядаємо у новинах про японські ноухау на телеекранах. Правда, японська мова залишається у країні мовою, за допомогою якої і розповідають, як же функціонують усі ці технічні новинки. Висновок: наукові досягнення, високі технології власного виробництва, високий рівень економічного розвитку країни (позамовні чинники. – Н.М.) сприяють збереженню, самотвердженню мови етносу, оскільки "нація, яка розвиває своєю мовою художню писемність, але в науці користується чужою, обов'язково занепадатиме, її література ставатиме етнографічною забавкою, бо не народне життя перейняте сучасністю, а сучасність – це передусім наука" [5, с.203].

Спроба, як уже згадувалося, за допомогою "невидимої сили" уніфікувати мовну картину світу до рівня "англомовнонізації" спричинить неадекватну ситуацію у багатьох суспільствах (де швидше, а де – повільніше – Н.М.), а саме: втрату національної мови, поступове відмирання етносу або його асиміляцію у мовне середовище іншого етносу, який буде перебувати у маргінальних відносинах стосовно політики "англомовнонізації" глобальної картини світу. Втрата національної мови може спроекувати людину, яка розмовлятиме нерідною їй мовою, – у статус другосортної людини в іншому етнічному суспільстві (згадайте малоросів. – Н.М.). Така людина буде виконувати функції виконавця у процесі створення матеріальних цінностей для людей так званої вищої ієрархії управління цим суспільством. А думка, що "ідеал об'єднання людськості можна вважати за прогресивні явища при утворенні єдиної мови на ґрунті найуживаніших говірок і виникнення єдиної мови, що рівнобіжно з розвитком знищує окремі говірки... Охоронні тенденції літературної мови, як явище психологічне дуже часто переходить за межі розумності" [1, с.91-92], висловлена видатним українським мовознавцем Л.А. Булахівським на початку ХХ ст., є актуальною і понині.

Отже, сучасний науковий підхід адаптації індивідуума до вимог сучасності вимагав і вимагає розробки різних шляхів удосконалення умов життя людини, які спроможні полегшити її спілкування у власному соціумі та спілкування людини у міжнаціональних взаєминах, не завдаючи шкоди індивідуальному розвитку особистості в усіх суспільствах. Вивчення іноземної мови чи мов допомагає єдності у спілкуванні, у вивченні та удосконаленні знань з рідної мови, допомагає усвідомлювати людині власне коріння, зберігати та розвивати свою культуру, збагачуючи при цьому також і інші культури.

1. Булахівський Л.А. Походження та розвиток мови. – К.: Червоний шлях, 1925. – 100 с. 2. Довженко О. Сторінки щоденника. – К.: Видавництво гуманітарної літератури, 2004. – 383 с. 3. Ковганюк С. Практика перекладу. – К.: Дніпро, 1968. – 275 с. 4. Мовні і концептуальні картини

світу: Збірник наукових праць. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2003. – 335 с. 5. Павличко Д. Українська національна ідея. – К.: Основи, 2004. – 771 с. 6. Словник іншомовних слів. – К.: Головна редакція УРЕ, 1985. – 968 с. 7. Чередищенко О. Про мову і переклад. – К.: Либідь, 2007. – 248 с. 8. Яременко В. Нива його духовності // Б. Грінченко Зернятка. – К.: Веселка, 1989. – С. 5-20. 9. Копанев П., Беер Ф. Теория и практика письменного перевода. – Минск, 1986. – 336 с. 10. Hunfeld H., Neuner G. Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts. – Bln., München,

Wien, Zürich, N.Y.: Langenscheidt, 1993. – 184 S. 11. Keller R. Sprachwandel. – Tübingen, Basel: A. Francke Verlag, 2003. – 238 S. 12. Kurz I., Moisl A. Berufsbilder für Übersetzer und Dolmetscher: Perspektiven nach dem Studium. – Wien: WUV-Univ-Verlag, 2002. – 235 S. 13. Phillipson R. Linguistic imperialism. – Oxford: University Press, 1993. – 365 P. 14. www.goethe.de

Надійшла до редколегії 20.05.10

В. Охріменко, канд. філол. наук

ФОРМУВАННЯ РЕТРОСПЕКЦІЇ ТА ПРОСПЕКЦІЇ ЛОГІЧНИМИ МОДАЛЬНИМИ ОПЕРАТОРАМИ

У статті досліджується формування ретроспекції та проспекції логічними модальними операторами. Встановлено закономірності контамінації модальних висловлень з маркером категоричної достовірності "infatti" та маркером проблематичної достовірності "sembrare". Досліджено формування текстово-дискурсивної категорії ретроспекції логічним модальним оператором "infatti" у залежності від кореферентної ситуації та текстового кореляту.

Ключові слова: логічний модальний оператор, маркер категоричної достовірності "infatti", маркер проблематичної достовірності "sembrare".

В статье исследуется формирование ретроспекции и проспекции логическими модальными операторами. Выявлены закономерности контаминации модальных выражений с маркером категорической достоверности "infatti" и маркером проблематичной достоверности "sembrare". Исследовано формирование текстово-дискурсивной категории ретроспекции с помощью логического модального оператора "infatti" в зависимости от кореферентной ситуации и текстового коррелята.

Ключевые слова: логический модальный оператор, маркер категорической достоверности "infatti", маркер проблематичной достоверности "sembrare".

The article focuses on retrospection and prospection formation by logical modal operators. Appropriateness of contaminated modal utterances with the marker of categorical trustworthiness "infatti" and the marker of problematic trustworthiness "sembrare" are settled. A character of textual-discursive category of retrospection formed by modal marker "infatti" that depends on co-referent situation and its verbalization is investigated.

Key words: logical modal operator, marker of categorical trustworthiness "infatti", marker of problematic trustworthiness "sembrare".

Актуальність зумовлюється необхідністю комплексного дослідження модальності як дискурсивної категорії у сучасній лінгвістиці, що носить поліпарадигмальний характер.

Метою статті є дослідження текстово-дискурсивних характеристик логічних модальних операторів *infatti* та *sembrare* (*parere*) як засобів формування макроструктур зі специфічним інтегративним смислом в аспекті встановлення реляцій між текстовими блоками з погляду синсемантиї – автосемантиї та ступеня смислової щільності.

Об'єкт дослідження становлять трансфрастичні зв'язки модальних висловлень з маркером категоричної достовірності *infatti* та маркером проблематичної достовірності *sembrare* (*parere*) у ракурсі формування текстово-дискурсивних категорій ретроспекції та проспекції.

Предметом дослідження є модальні висловлення з маркером категоричної достовірності *infatti* та маркером проблематичної достовірності *sembrare* (*parere*).

Наукова новизна дослідження полягає у першій спробі розгляду модальних форм з опорою на **кореферентну ситуацію** дійсності та її вербалізацію у **текстовому кореляті** з урахуванням трансфрастичних зв'язків модального висловлення.

Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими завданнями.

Концептуальна база нашого дослідження полягає у **синтезі двох підходів**: 1) комплексне дослідження модальних значень, започатковане у серії колективних монографій під загальною редакцією О.В. Бондарко, об'єднаних концепцією функціонально-семантичного поля (ФСП), згідно з якою у результаті проекції понятійно-логічних категорій на мовні та введенні поняття категоріальної ситуації система модальних значень представляється з позицій ядра та периферії [1-6]; 2) дослідження текстових категорій ретроспекції та проспекції як "форм дисконтинууму" в аспекті текстопородження та текстосприйняття [7-11].

При цьому особливості авторської концепції полягають у наступному: 1) заміна поняття категоріальної

ситуації, уведеної в концепції ФСП О.В.Бондарко, на **кореферентну ситуацію** дійсності та **текстовий корелят** як її вербалізацію, що дозволить зблизити категорії модусу та модальності і встановити їхнє взаємовідношення у межах авторської концепції; 2) дослідження модальних засобів – модальних ЛО, що функціонують у якості як парентетичних, так і експліцитних модусів, в аспекті встановлення семного складу модальної ЛО та закономірностей їхньої контекстної актуалізації; 3) встановлення зв'язку семного складу модальної ЛО з реалізацією текстово-дискурсивних категорій ретроспекції, проспекції, інтроспекції; 4) дослідження функціонування модальної форми у складі висловлення з урахуванням його трансфрастичних / текстономічних зв'язків; 5) дослідження трансфрастичних зв'язків модальних висловлень та встановлення закономірностей їхньої комбінації в аспекті а) їх ідентифікації (проблематична достовірність + категорична достовірність тощо); б) трансфрастичного зв'язку з модально немаркованими та модально маркованими висловленнями; в) задавання проспекції, ретроспекції, інтроспекції; г) зв'язку з імпліцитними та експліцитними модусами перцепції, рефлексії, емотивності, волітивності, аксіологічності; д) зв'язку з розгортанням / завершенням смислової мікротеми / уведенням нової мікротеми шляхом трансфрастичного аналізу модального висловлення в аспекті: – синсемантиї / автосемантиї та – смислової щільності; е) побудові функціональних моделей на основі зіставлення кореферентної ситуації та її вербалізації у текстовому кореляті; при цьому встановлюватимуться а) чинники прототипної кореферентної ситуації; б) чинники модалізованої кореферентної ситуації; в) чинники поєднання кореферентних ситуацій; г) закономірності їхньої вербалізації у текстовому кореляті. Зазначимо, що метою даної статті є лише дослідження текстово-дискурсивних характеристик **логічних модальних операторів** *infatti* та *sembrare* (*parere*) як засобів формування ретроспекції та проспекції.